

Foto: Anda van Riet

‘Als dit literatuur is, kan ik er wel van houden!’

Nogmaals de leeslijst, maar nu in de praktijk

In januari woedde er in kranten, op sociale media en op diverse weblogs een flinke storm, met als middelpunt de literatuurlijst. In deze discussie roerden zich weliswaar ook diverse vakdocenten, maar het waren toch vooral enkele relatieve buitenstaanders die fel van leer trokken. Maurice Dumont (Carolus Borromeus College, Helmond) probeert zin en onzin te scheiden en geeft daarbij ook de leerlingen een stem; hij laat zijn vwo 6-leerlingen elk jaar in een beschouwende tekst terugkijken op hun literaire ontwikkeling: een rijke bron aan leeservaringen.

MAURICE DUMONT

Christiaan Weijts steekt met zijn opiniestuk ‘Ontlezing? Geen wonder met zo’n stoffige boekenlijst’ in *NRC Handelsblad* de vlam in de pan.¹ Het is een duidelijk polemisch en dus weinig subtiel stuk, waarin vooral Max Havelaar het moet ontgelden, ‘die afgrijselijke monumentale baksteen die een effectief moordwapen is voor elk sluimerend vonkje literaire interesse’.

‘Is het zo ingewikkeld om te bedenken dat de gemiddelde puber niet zo bijster geïnteresseerd is in het regentschap Lebak in de negentiende eeuw?’, vraagt Weijts zich af. ‘Ik hoor maar al te vaak over basisschoolleerlingen die nog gretig in hun Thea Beckmans en Tonke Dragts verdwijnen en dan ineens met lezen stoppen op de middelbare school. De helft van alle tieners leest niet voor zijn plezier.’ Weijts wil titels als *Gimmick!*, *Tirza*, *Joe Speedboot* op de lijst – titels die overigens op de meeste leeslijsten echt niet ontbreken. Daarnaast verwacht hij veel van ‘moderne technologie’, waarmee ‘het verdorie toch een eitje [moet] zijn om de juiste lezers aan de juiste boeken te koppelen’.

Goede literatuurdidactiek

Wat Weijts in wezen verlangt, is een goede didactiek, gebaseerd op een leerlijn die leerlingen houvast geeft en een docent die op basis van belezenheid – of anders met gebruikmaking van de juiste hulpmiddelen – leerlingen op het juiste moment het juiste boek aanreikt, want natuurlijk maken de meeste leerlingen niet zelfstandig de stap van *De grijze jager* naar *De donkere kamer van Damokles*. Een dergelijke didactiek bestaat: ze is ontwikkeld door Theo Witte en uiteengezet in zijn proefschrift *Het oog van de meester*, uit 2008. De grondslag van deze didactiek is dat de literaire ontwikkeling in fases verloopt – Witte onderscheidt er zes – en dat elke fase doorlopen moet worden voordat iemand klaar is voor de volgende. Het is de taak van de docent om de fase waarin een leerling zich bevindt te herkennen en deze leerling met de juiste stimuli verder te helpen.

Op de website <www.lezenvoordelijst.nl> heeft Witte getracht deze zes niveaus aanschouwelijk te maken door bij elk niveau een groot aantal titels aan te reiken. Een keerzijde hiervan is, zoals Peter Altena in een bijdrage aan *Neder-L* schrijft, dat ‘het kwalificeren van romans

‘Literatuur was een woord waarbij ik meteen kreunde en met mijn ogen rolde. Ik vond er niets aan’

als een boek uit categorie 2 of 3 [...] de indruk [wekt] van een precisie die niet bestaat en het kwantificeert de omgang met literatuur’. Het werken met de zes leesniveaus zonder kennis van de didactiek die erachter zit, kan inderdaad averechts werken. Een docent die weet wat hij doet, is dus in alle gevallen een voorwaarde.

Om terug te keren tot de kern van de discussie: welk eindniveau verwachten we van onze havo- en vwo-leerlingen en hoe helpen we ze om daar te komen? Witte acht voor de havo niveau 3 en voor het vwo niveau 4 het gewenste eindniveau. Bij niveau 3 horen titels als *Het gouden ei*, *Sonny Boy*, *De helaasheid der dingen* en *Alleen maar nette mensen*, maar ook laagdrempelige historische werken als *Karel ende Elegast* en *Lanseloet van Denemarken*; bij niveau 4 horen titels als *Nooit meer slapen*, *De aanslag*, *Mariken van Nieumeghen* en *Reize door het Aapenland*, titels waarvoor een lezer net iets meer historische of culturele achtergrondinformatie nodig heeft. *Max Havelaar* staat onder niveau 5. Wat dat betreft heeft Weijts Witte dus aan zijn kant, wat niet wegneemt dat er genoeg manieren zijn om leerlingen op een vrij laagdrempelige manier kennis te laten maken met dit, niet alleen vanuit literair, maar ook vanuit historisch oogpunt belangrijke werk (zie ook mijn bijdrage in LTM 2016-1).

In een reactie op Weijts stelt Michelle van Dijk op haar weblog <michellelevandijkschrijft.nl>² terecht: ‘Gimmick! en Tirza [...] zijn voor leerlingen niet makkelijker dan *Karel ende Elegast*.’ Ook om dergelijke werken op waarde te schatten, dienen leerlingen een ontwikkeling door te maken. Dit proces heeft alleen kans van slagen als leerlingen ook daadwerkelijk de tijd krijgen om deze ontwikkeling door te maken én als zij weten waar ze mee bezig zijn, oftewel duidelijke, niet louter cognitieve leerdoelen nastreven en ervaren dat deze doelen ook haalbaar zijn.

Terugkijken op literaire ontwikkeling

Vwo-leerlingen op het Carolus Borromeus College in Helmond lezen daarom rond de twintig boeken in de bovenbouw. Hun leeservaringen leggen ze vast in (aanvankelijk vrij beknopte) verwerkingsopdrachten. In 6-vwo schrijven ze, als voorbereiding op het mondeling examen literatuur, een essay waarin ze terugkijken op hun literaire ontwikkeling aan de hand van de vier titels die volgens henzelf het beste hun literaire ontwikkeling illustreren. Tevens beargumenteren ze hun eindniveau aan de hand van lezerskenmerken.

Uit deze essays blijkt elk jaar opnieuw dat leerlingen gewonnen moesten worden voor het lezen van literatuur

en dat het in nogal wat gevallen een lange, winderige weg was. Zo schrijft Bianca: ‘Literatuur was een woord waarbij ik meteen kreunde en met mijn ogen rolde. Ik vond er niets aan en ik begreep ook niet waarom wij, als vierdeklassers, nu verplicht waren boeken te lezen uit een bepaalde selectie. We mochten alleen maar boeken lezen die geschreven waren door Nederlandse schrijvers en die volgens de richtlijnen beschouwd werden als literair. Literair, ook al zo’n duur woord. Geef mij maar een boek als *De grijze jager* van John Flanagan. In deze richting gingen mijn gedachten, wanneer ik gedwongen in aanraking kwam met literatuur, toen ik in 4-vwo zat.’

Milan weet zijn eerste ervaringen met literatuur heel poëtisch te verwoorden: ‘Milan en lezen. Het was als twee ruziënde meisjes, als het niet moest, keken ze elkaar het liefst nooit meer aan. [...] Vanaf het moment dat ik in de vierde klas kwam, wist ik dat het een paar zware jaren zouden gaan worden. Toen ik me door het eerste boek dat we gingen lezen, *Van den vos Reynaerde*, heen worstelde, werd voor mij bevestigd dat lezen niets voor mij was. Ik heb dus een heel trage ontwikkeling doorgemaakt op het gebied van leeservaring.’ Toch blikt hij tevreden terug: ‘Ik heb veel geleerd van het literaire programma, bijvoorbeeld dat lezen niet saai hoeft te zijn, zolang je maar een boek kiest waarvan je het onderwerp leuk vindt. Bij het onderzoeken van mijn boeken voor mijn beschouwing merkte ik ook een groot verschil in niveau van verwerkingsopdrachten in de vierde klas en die ik onlangs heb gemaakt, niet alleen qua inhoud, maar ook qua taalgebruik. Ik heb dat misschien niet altijd goed ingezien, omdat het geen opvallende verschillen zijn totdat je je erin gaat verdiepen.’ Ook Juul ontdekte pas na enige tijd dat ze daadwerkelijk iets leerde van al die boeken: ‘Literatuur is voor mij, in het begin, meer een strijd geweest dan dat ik het echt zag als een vorm van ontspanning. [...] Ik moet eerlijk bekennen dat ik in de vijfde klas totaal niet wist wat voor boeken ik moest lezen en ik ben niet echt tevreden met de leeslijst die ik toen heb opgebouwd, omdat ik heel erg merkte dat ik mezelf daarin nog moest ontwikkelen.’

Ruimte in de lessen

Niet alle leerlingen staan bij voorbaat negatief tegenover lezen, maar er zijn nu eenmaal ook heel wat andere (school)zaken die om aandacht vragen, zo erkent ook Rosalie: ‘Eenmaal op de middelbare school beland, raakte het lezen een beetje op de achtergrond. Zo veel vakken om huiswerk voor te maken en maar zo weinig tijd. Nadat in de vierde klas de leeslijst werd geïntrodu-

ceerd door dhr. Dumont, begon ik “opnieuw” met lezen. In tegenstelling tot anderen, zag ik de leeslijst als iets positiefs. Ondanks dat je er geen cijfer voor kreeg, werd er wel ruimte in de lessen gecreëerd om te lezen.’

Het belang van het juiste boek op het juiste moment wordt mooi geïllustreerd door Sam: ‘Net als *Arend* heeft *Bonita Avenue* mij op een nieuwe manier geleerd dat literatuur niet saai hoeft te zijn. Literaire werken zijn vaak dik en dikke boeken zijn per definitie stom. Dat was in ieder geval de algemene opvatting in de brugklas. *Bonita Avenue* is met zijn 543 pagina’s het dikste boek dat ik ooit heb gelezen, maar ook het meest fantastische.’

En Emilie, een van de hardst werkende meiden uit de vwo 6-klas van dit jaar, verwoordt het belang van een goede didactiek: ‘Ik leerde gaandeweg hoe ik met bronnen om moest gaan en hoe ik zo meer uit een verhaal kon halen. Ik begon verwerkingsopdrachten te waarderen, omdat ze mij hielpen een verhaal beter te begrijpen. Ik kreeg steeds meer in de gaten welke boeken ik interessant vond en welke boeken voor mij een uitdaging vormden. Daardoor werd het gevoel dat lezen een verplichting was, steeds minder.’ Ze houdt zelfs een klein pleidooi voor het boek waar het allemaal om begonnen is, *Max Havelaar*: ‘Zelf had ik het boek misschien nooit van de plank in de mediatheek gepakt, maar soms heb je een duwtje in de rug nodig. Uiteindelijk vond ik het een interessant boek om te lezen en met behulp van bronnen en uitleg [...] heb ik er veel meer uit kunnen halen dan ik zelf had kunnen denken.’

Soms moet het toeval een beetje helpen, zoals bij Silke: ‘Het was me al heel snel duidelijk dat [Joe Speedboot] mijn indruk van literatuur totaal veranderde. [...] Het boek hadden we thuis in de kast staan en was me al vaker opgevallen. Ik besloot het mee te nemen op vakantie en te lezen voor school. Hier las ik het in één klap uit. Als dit literatuur was, kon ik er wel van houden!’

Tijd om te lezen, een rijk aanbod aan titels en een systeem dat leerlingen op het juiste moment tegen het juiste boek aan laat lopen, dat zijn de basisvoorwaarden als je leerlingen aan het lezen wil krijgen en houden. Wil je dat ze zich verder ontwikkelen, dan is het van belang om ze uit te dagen, verder te helpen en te laten merken wat het lezen oplevert.

Tot nadenken stemmen

Kluun heeft dan ook zeker een punt als hij – in een interview met het AD – stelt: ‘Waarom is [Fifty shades of grey] wereldwijd zo populair? En hoe komt het dat massa’s recensenten het verhaal met de grond gelijk maakten? Hebben ze gelijk? En illustreer dat met passages en met

‘Ik kreeg steeds meer in de gaten welke boeken ik interessant vond en welke boeken voor mij een uitdaging vormden’

de gebruikte stijl. Dan ontketen je leuke, interessante en open discussies die tot nadenken stemmen en dat is volgens mij het doel van onderwijs.’ Ook als we in plaats van *Fifty shades of grey* het oeuvre van Kluun bespreken, is een dergelijke discussie wel degelijk interessant. Het vergt immers van zowel docent als leerling de nodige belezenheid. Uit de praktijk blijkt dat leerlingen het bijvoorbeeld erg lastig vinden om de stijl van een boek te omschrijven, laat staan beargumenteerd te evalueren. Daarnaast is het zeker goed als leerlingen doorzien hoe literaire kritiek en (commerciële) media-aandacht zich tot elkaar verhouden in dit postmoderne tijdsgewricht, waarin iedereen maar wat kan roepen over literatuur en de leeslijst.

Ik sluit graag af met een citaat uit ‘Hervorm de literatuurlijst’, een opiniestuk van Erik Raschke: ‘Op school had [schrijver Gerbrand Bakker] zich gespecialiseerd in tuinpaden, en hij vertelde me dat een pad je niet alleen van de ene kant van de tuin naar de andere moest brengen, maar dat het je reis beter moest maken, je langs de schoonheid onderweg moest leiden. Misschien is dat alles wat de literatuurlijst nu nodig heeft, een nieuw pad dat door de tuin van de Nederlandse literatuur kronkelt.’ ■

NOTEN

1. Het stuk wordt enkele dagen later, geflankeerd door diverse reacties, nogmaals geplaatst, nu met de titel ‘Die boekenlijst is misdadig, fuck de canon’. Onder die titel is het ook terug te vinden op <nrc.nl>.
2. Haar reactie wordt ook in het NRC Handelsblad van 18 januari geplaatst, naast het opnieuw geplaatste stuk van Weijts.

VERPLICHTE LEESLIJST (LITERATUUR)

- Altena, P. (2016, 25 januari). Leesplezier is geen doel [Blog]. Geraadpleegd via <http://nederl.blogspot.nl/2016/01/leesplezier-is-geen-doel.html>
- Dijk, M. van. (2016, 18 januari). Fuck de literaire canon? [Blog]. Geraadpleegd via <https://michellelevandijkschrijft.nl/2016/01/18/fuck-de-literaire-canon/>
- Dijk, M. van. (2016, 18 januari). Jammer, je zou zoveel missen! NRC Handelsblad, p. 16.
- Dumont, M., & Claessens, I. (2016). Hedendaagse Havelaars: Een middag met Multatuli, Anton Dautzenberg en Tinkebell. *Levende Talen Magazine*, 103(1), 24–27.
- Raschke, E. (2016, 19 maart). Hervorm de literatuurlijst. *de Volkskrant*. Geraadpleegd via <http://www.volkskrant.nl/opinie/hervorm-de-literatuurlijst~a4265822/>
- Rhee, A. van. (2016, 14 maart). Kluun: ‘Waarom gedwongen Reve doorploegen?’. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd via <http://www.ad.nl/ad/nl/38261/Nieuws/article/detail/4262748/2016/03/14/Kluun-Waarom-gedwongen-Reve-doorploegen.dhtml>
- Weijts, C. (2016, 14 januari). Ontlezing? Geen wonder met zo’n stoffige boekenlijst. NRC Handelsblad, p. 16.
- Weijts, C. (2016, 18 januari). Die boekenlijst is misdadig, fuck de canon. NRC Handelsblad, p. 16.
- Witte, T. (2008). *Het oog van de meester*. Delft: Eburon.